

Digitales Brandenburg

hosted by **Universitätsbibliothek Potsdam**

[Ḥamishah Ḥumshe Torah]

‘im targum Onkelos, u-ferushe Rashi u-ve’ur ye-targum Ashkenazi

Sefer Be-reshit

Premsla, Yitshak Itzak ben Tsevi Hirsh

Ofenbakh, 568 [1807 oder 1808]

U

urn:nbn:de:kobv:517-vlib-10084

ט א ויברך אלהים ארצנו
 ואת בנינו ויאמר להם פרו
 ורבו ומלאו את הארץ :
 ב ומוראכם וחתכם יהיה
 על כל חית הארץ ועל כל
 עוף השמים בכל אשר
 תרמש האדמה ובכל דגי הים
 בידכם נהגו : ג כל רמש

ט (א) גאטט זעגענטע נח
 אונד זיינע זאָהנע ,
 אונד שפראך צו איהנען ,
 זיך פֿרוכטבאַר , מערהרט
 אייך , אונד ערפֿיללט דיא
 ערדע : (ב) אייערע פֿורכט
 אונד אייער שרעקען זאָלל
 אויף אַללע טהירע דען
 לאַנדען , אונד אויף אַללען
 געפֿליגעל דען היממעל
 קאָממען : אַללען זאָל אױף
 ערדען זיך בעווענט , אונד
 אַללע פֿישע דען מעערן ,
 זינד אין אייערע געוואַלט

געגעבען : (ג) זאָל זיך בעווענט , אונד אשר

רש"י

תרגום אונקלוס

ט (א) וברך יי ארצנו ואת בנינו
 ויאמר להם פרו ורבו
 ומלאו את הארץ : (ב)
 ומוראכם וחתכם יהיה
 על כל חית הארץ ועל כל
 עוף השמים בכל אשר
 תרמש האדמה ובכל דגי הים
 בידכם נהגו : (ג) כל רמש

שחורף , וחורף עת זרע שערס וקטנית
 חמריפין להתבאל מהר והוא חנו שנט ואדר
 וחני ניסן : קץ הוא זמן לקיטת תאנים
 חזן שמיבאין חזן בשדות ושש קץ כש הלחם
 והקץ לחבל הנערים (ש"א י"ז) : חוס
 הוא סוף ימות המשיח חני אב ואלול וחני
 תשרי שהעולם חס ביותר כמו שנינו במוסכת
 יומא גלבי קייטא קשה מקייטא : חוס ולילה
 לא ישנתו : מכלל ששנתו כל ימות המובל שלא
 שמש המזלות ולא ניכר בין יום ובין לילה : לא
 ישנתו : לא יפסקו כל מה מלהתקבץ כסדרן :
 ט (ב) וחתכם ואומתכם : כמו תרצו חמת
 בן יוש סי ח"כ לשומרן ען העבכרים

ריתשא דהוא

(איוב ו') ואגדה , לשון חיות שכל זמן שתיטק
 עוג

באור

ט (ב) ומוראכם, השם הוא עורא ושראו ירא : וחתכם, שרצו חמת והשם הנספרד
 הוא העשו לבני חת (איוב מ"א כ"ה), וכל בקמן נעטר הם"פ ועקרו חת צושקל
 פת שרניס מינו פתים והכינוי פתכם : בכל אשר וגו' ובכל דגני הים
 בידכם נהגו, הכייתין במקום על ומלות ושוראכם וחתכם חזרות על כולם,
 ור"ל ומוראכם וחתכם יהי' על כל חית וגו' ועל כל אשר תרמוש וגו' ועל כל דגני הים כי בידכם
 כתנו וחסר וולתכי ויתקן שנין ב' בותין הנאים זה אחר זה, הוא נודבר עד דבר (וא וואהל חיינו
 אלו דאו אנדרי), נגר ובאורת הארץ (שעת י"ב י"ט), ענינו נגד עד אורת הארץ
 (וא וואהל פרעמדר אלג חונגנארני), נבאר ובלתם (ויקרא ח' ל"ג), כמו עבש עד
 לחס, (וא וואהל אן פלייש אלו אן ברחד), וכן כאן הכוונה מכל אשר תרמוש האדמה
 עד כל דגני הים בידכם נתנו (וא וואהל וואו אויף ערדן זיך צווענט), אלו אללי פיש
 דען מעערן, והלתקן שנימת השאים יורה על חמתת הסירוס הזה השני, ויהיו ח"כ
 שני מאמרים שנים, ומוראכם וחתכם יהי' על כל חית הארץ ועל כל עוף השמים

ולא

אשר הוא חי לכם יהיה לאכלה
 בירק עשב נתתי לכם את כל
 ד' אֲךְ בֶשֶׂר בְּנַפְשׁוֹ דָמוֹ לֹא
 תֹאכְלוּ : וְאֲךְ אֶת דַּמְכֶם
 לְנַפְשֵׁיכֶם אֲדַרְשׁ מִיַּד כָּל חַיָּה
 אֲדַרְשֶׁנוּ וּמִיַּד הָאָדָם מִיַּד אִישׁ
 אֹהִיו אֲדַרְשׁ אֶת נַפְשׁ הָאָדָם :

שפך

אונד לעבענדיג איוט, זאלל
 אייער זיין צום עסען, ווייל
 גרינע קרייטער האב איך
 זייך אללע געגעבען :
 (ד) יעדעך פלייש ווארין דאז
 טהורישע לעבען, נעהמליך
 דאז בלוט איוט, זאללט איהר
 ניכט עסען : (ה) אויך ווערדע
 איך אייער בלוט, וואראן
 אייער לעבען רענגט,
 פארערן, פאן דער האנד
 אללעו לעבענדיגען וויל איך
 עו פארערן : אונד פאן דער
 האנד דעו מענשען, וויל איך

ראו לעבען איינעו מענשען, פאן דער האנד רענעו ברודער
 רעוועלבען, פארערן :

תרגום אונקלוס

דהוא חי לכון יהי לטיכל כירוק עסבא
 יהבית לכון ית כולא : (ד) כרם בשרא
 בנפשיה דטיה לא תיכלון : (ה) וכרם
 ית דטכון לנפשי תיכון אתבע טיד כל
 חיותא אתבעניה וטיד אנשא טיד גבר
 וישוד ית דטא דאתיהי אתבע ית
 נפשא דאנשא : דישוד

רשי

עג וילך הכסן מת נריך לשומרו מן העכברי
 שנאמר ויוראכם ותתכם יהיה סימתי יהיה
 מוראכם על החיות כל זמן שאתם חיים :
 (ג) לכם יהיה לאכלה שלח הרשיתי לאדם
 הראשון אלא ירק עשב ולכם כירק עשב
 שהקדתי לאדם הראשון נתתי לכם חת כל :
 (ד) גשר בכפא * אשר להם אבר מן החי
 כלומר כל זמן שנפשו בו לא תאכלו הבשר :
 בכפא דעו * בעוד נפשו בו : גשר בכפא לא
 תאכלו * הרי אבר מן החי ואף בכפא דעו
 לא תאכלו הרי דם מן החי : (ה) ואלך את
 דמכם * אע"פ שהתתתי לכם נעילת נשמה בנחמה את דמכם אדרש מהאופך דם עכשו :
 לנפשיכם

באור

ולא הזכיר דגים שלא יוכלו בהם לשון יורא וחתת, ואח"כ אמר בכל אשר תרמום האדמה
 ובכל דגי הים בידכם נתנו כי אף הדגים צדי אדם באחיו במעודתו וכן תרגם המהרנס
 האשכנזי : חרמש הארמה, הטעם על האדמה, און תהי האדמה פועלת : (ג) כל
 רמש אשר הוא חי, ירמו לנחמה ולחי' ולעוף וגם לדגי הים כי כלם נקראים רמש
 כדכתיב כל נפש החיה הרומשת אשר שרנו העים (בראשית א' כ"א) * (הרומשין, והראש"ע) :
 לכם יהי לאכלה, שלא הרשיתי לאדם הראשון בשר אלא ירק עשב, ולכם כירק עשב
 שהקדתי לאדם הראשון נתתי לכם חת כל : כירק, בא על שני משקלים פועל ופועל
 כמו כן הירק (דגרים י"א י'), כמו עישן ועשן, כעישן הכסנן (שנ')
 י"ע י"ח, אבל לדעת הרד"ק בשרי' שרש ירק יהי ירק תאר לעשב
 שהוא מאכל אדם, ועכ"ז אמר שיש לירק ג' משקלים כי נמנה ירק" דשא (ישעי'
 לו כ"ו), כי משקל פועל לא ישתנה במשיכות : (ד) אך בשר * בנפשו דטו,
 ענינו אך בשר עם נפשו * שהוא דעו לא תאכלו, ור"ל בעוד נפשו בו שהוא עדיין חי :
 (ה) ואך את דמכם לנפשותיכם, ר"ל שפיכת דם הנפש תלוי בו והלמ"ד במקום
 של

וּשְׁפַךְ דַּם הָאָדָם בְּאָדָם דָּמוֹ
 יִשְׁפַךְ כִּי בְצַלֵּם אֱלֹהִים עָשָׂה
 אֶת־הָאָדָם : וְאֵתָם פָּרוּ
 וְרִבּוֹ שָׂרְצוּ בְּאָרֶץ וְרִבְרַב
 בָּהֶן : ^{ח משישי} וַיֹּאמֶר
 אֱלֹהִים אֶל־גִּת וְאֶל־בְּנָיו אֲהִיוּ

(ו) ווער מענשען בלוט פֿערֿ גיזט, רעסען בלוט זאלל דורך מענשען ווידער פֿערֿ גאָסען ווערדען, דען אים עבענבילדע גאָטסעו האָט ער דען מענשען געמאַכט : (ז) אוהר אָבער זייד פֿרוֹכטֿ באַר אונד מערהרט אַייד : פֿפֿרֿ אַנצט אַייד אויף־דעך ערדע פֿאַרט, אונד ווערדעט אומסער מערהר אויף־דעך זעלבען : (ח) גאָטט שפּראַך

לאמר וויא

זו נת אונד זו ויינען זאָהנען,

תרגום אונקלוס

רש"י

(ו) דיישור דטא דאנשא כסהרון על מיטר דיניא דטייה יתשר ארי בצלקא דיי עבר ית אנשא : (ז) ואתון פוישו וסגו איתילידו בארעא וסגו כה : (ח) ואמר יי לטת ולכנוהי עמיה למיטר

לכפאטיכס אף החונק עמנו אע"פ שלא ינא מוטו דס: מיד כל חיה לפי שמתקן דור המבול והוסקרו למאכל חיות רעות לשלום בהן שכאשר תמלא כבהמות כדמו (תילים מ"ט) לפיכך הוצרך להזהיר עליהן את החיות שיד האדם מיד ההורג בחייד ואין עדים אפי אדרוס: ומיד איש אחיו שהיה אובד לו כאח והרגו סוגג אפי אדרוס אם לא יגלה ויבקש על עינו לימתל שאף האוגג כריך כפרה ואם אין עדים לחייבו גלות והוא אינו נכנע והאלהים אנה לידו במסכת מכות הקב"ה מומנן לפונדק אחד וכו': (ו) בלדס דמו יספק אס יש עדים המיטרו אתם למה כי בגלל אלהים וגו': עשה את האדם זה יוקרא חסר וכריך להיות עשה העושה את האדם וכן הרבה במקרא: (ז) ואתם פרו ורבו לפי פשוט הראשונה לברכה ובאן לגווי ולפי מדרשו להקיש מי שאינו עוסק בפריה

באור

פֿל, וזכור הסוקים האלו הוא כך לפי שהמיה למעלה בעלי החיים לאכול (א) אלא הוחד מקודם) הזיורם שלא יאכלום בעודם חיים רק שמימותם תחלה, ואח"כ חמר אף שהתתי לבס להמית בעל חי לנרעם, לא התרתי לבס שפיכת דם האדם גם לא נתתי רשות לכל חי לשפך דמכם זר"ל שהחיות שמתות לבס ולא אתם להם ולזה התחיל אלו ב' הסוקים בתלת אף: (ו) באדם רמו ישפך, ע"י האדם שיטעוהו במשפט מות: (ז) שרעו, ענין השריצה הוא רוב ההולדה כמו השרטים שהם לרוב וכן ונני ישרא פרו וישרט (שנית ח"ג), ובתב ר' אלו בתור בטישוקיו למ' השרטים בשרא שרן כי יש מהם יונאים ויש מהם עומדי ויולאים הם לשון תולדה והעומדי' הם לשון ריחוש וכן אנקלוס יתרגם פעם לשון ריחוש ופעם לשון לידה, וכן תרגם המתרגם האשכנזי פעם בלשון (רעגן) שהוא הריחוש, ופעם בלשון (פארט פלאנגן) שהיא ההולדה: (ח) ויאמר אלהים אל נח ואל בניו על יד אביהם כי נכו לח היו נכזאים ולא הגיע חס למעלת הנבואה, וכן חוסף ה' דבר אל אחו לאמר (ישע' ז' י'), וכן ויאמר ה' אל משה ואל אהרן, כדברי רבותי אל משה אמר שיאמר לאהרן וכן פירש נסוף ויאמר אלהים אל נח (הרמב"ן):

(ט) סוף

ואת

לאמר : ט וַיֹּאמְרֵי הַנְּנִי מִקִּים
 אֶת־בְּרִיתִי אִתְּכֶם וְאֶת־
 זְרַעְכֶם אַחֲרֵיכֶם : י וְאֵת כָּרִי
 נִפְשֵׁה הַחַיָּה אֲשֶׁר אִתְּכֶם בְּעוֹף
 בְּבִהֶמָה וּבְכָל־חַיַּת הָאָרֶץ
 אִתְּכֶם מִכֹּל יֵצְאֵי הַתְּכָה לְכָל
 חַיַּת הָאָרֶץ : יא וְהִקְמֹתִי אֶת־
 בְּרִיתִי אִתְּכֶם וְלֹא־יִכָּרֵת כָּל־
 בָּשָׂר עוֹד מִמֵּי הַמַּבּוּל וְלֹא־
 יִהְיֶה עוֹד מַבּוּל לְשַׁחַת הָאָרֶץ :
 יב וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים זֹאת אֹת־
 הַבְּרִית אֲשֶׁר־אֲנִי נֹתֵן בֵּינִי

וביניכם

צ״לען דעו כונדעו צווישען מיר אונד

וויא פֿאַלגט : (ט) מיינער
 וויטו, ערריכטע איך אינען
 בונד, מיט איך, מיט אירעם
 זאמען נאך איך : (י) מיט
 אַללער לעבענדיגען זעעלע ,
 דיא ביייה אייך וואר, מיט
 געפֿליגעל, פֿיה, אונד אַללען
 טהירען דעו לאַנדעו דיא בייא
 אייך וואַרען, זאָ פֿל איהרער
 אויז דער אַרבע גינגען, אַן
 אַללערליי טהיר דעו
 לאַנדעו : (יא) איך וויל
 נעהמליך מיינען בינד מיט
 אייך דאָהין ערריכטען, דאָס
 ניכט מעהר אַללעו פֿלײש
 דורך דאָז געוואַסער דער
 זינד פֿלוט פֿערטיליגט ווערדע ,
 אונד איבער דױפֿט קיינע
 זינד פֿלוט מעהר זייא דיא
 ערדע צו פֿערדערבען :
 (יב) גאָטט שפראך פֿערנער ,
 דױעו געבע איך אייך צום
 אייך

רשׁי

תרגום אונקלוס

למיטרי : (ט) וַאֲנֵא הָאֲנֵא מִקִּים ית
 קימי עטכון ועם בניכון בתריכון :
 (י) ועם כל נפשא חיתא העטכון
 בעופא בבעירא ובכל חות ארעא
 עטכון טבל גפקי תיבותא לכל חיות
 ארעא : (יא) וַאֲקִים ית קימי עטכון
 ולא ישתצי כל בשרא עוד טמי
 טופנא ולא יהי עוד טופנא לחבלא
 ארעא : (יב) וַאֲמַר יי דא את קים
 די אָנא יחב פֿין מיטרי וביניכון

צפריה ורביה לשופך דמים : (ט) ואני
 הנני מסכים אתי עמך שהיה נז דואג
 לעסוק צפריה ורביה עד שהנטיח הקב"ה
 שלא לשחת העולם עוד וכן עשה ובאחרונה
 אמר לי הנני מסכים לעשות קיום וחוק ברית
 להנשטתי ואמן לך אלהים : (י) חית הארץ
 אתכם הם המתהלכים עם הצריות :
 מכל יוצאי התיבה להביא שקנים ודמשים :
 חית הארץ להביא העווקין שאינן בכלל
 הסיה אשר אתכם שחין הלוכן עם
 הצריות : (יא) והקשתי אעשה קיום
 לצריתי ומהו קיומי את הקשת כמו שחסיים
 והולך : (יב) לדת עולם נכתב חסד
 שיש דורות שלא הונדכו לאות לפי שדוקים
 נמורים

באור

(ט) ואח זרעכם, עם זרעכם : (י) בעוף בבהמה, ענינו כאשר כתבנו למעלה כמו
 שפירשנו עד בהמה עד כל חית הארץ אתכם, אשר אתכם, ונכפל
 (1) י א I 10 לתוספת

ובניכם ובין כל נפש חיה
 אשר אתכם לדור עולם
 את קשרתי נתתי בעני
 והיתה לאור ברית ביני ובין
 הארץ: והיה בענני ענן ער
 הארץ ונראתה הקשת בענני
 וזכרתי את בריתי אשר

איך אגיד אללעם לעבענא
 דיגען טרורע, דאז ביייה
 איד וואר, אויף עויגע
 צייטען: (יג) מיינען באגען
 האבע איד אין דיא וואלקען
 געועצט, דווער ואלל צום
 צייכען דעו בונדעו דירגען
 צווישען מיר אונד דער ערדע:
 (יד) ווען איד איינען וואלקען
 איבער דיא ערדע פיהרע,
 אונד דווער באגען אים
 געוואלקע וילטבאר ווירד:
 (טו) וף דענקע איד אן דעו

ביני

איך

בונד, צווישען מיר אונד

תרגום אונקלוס

רש"י

ובניכוון ובין כל נפשא חיה
 עטכוון לדרי עלטא: (יג) ית קשתתי
 יהסית בעננא ותתי לאת קים בין
 עננא על ארעא ותתחוי קשתא
 וזכירתי את בריתי אשר

גמורים היו כמו דורו של חזקיהו מלך יהודה
 ודורו של ר' שמעון בן יוחאי: (יד) בענני
 ענן כשתעלה בעתה לפני להביא חשך
 ואכדון
 מיסדרי ובין ארעא: (יג) והיה בעננותי
 בעננא: (טו) וזכירתי את בריתי אשר

באור

לחוספת באור: (יב) ואת אור הברית, אית הוא לשון זכר כש האות הזה (שמע ח'
 ט'), ואולם תיבת זאת נכאן היא טאא העומר, מוסכ אל מה שלמטה את קשתי נתתי
 כו', והרי הוא כאלו נכתב זאת הוא אית הברית וזא בלשון נקבה כדרכו בכל מקום
 בהעדר הוראת המין (דיוטו ויאל דלו צייכן): (יג) אה קשתי נהתי בענני, בענין אית הקשת
 נטו בו רבי' כי עיניו הרואות שהוא דבר טבעי כי יתילד מלהט השמש באויר הלח,
 וגם אם יושם כלי מים לפני השמש יראה אשורי הכלי כמראה הקשת, והנה הראש'ע
 כתב כמתנבא שה' חוק אור היום אחר המבול מה שלא הי' קודם זה ולכן לא הי'
 כח נלהט ההוא להראות הקשת, והאר דון יצחק אנרנאל כתב שמתחלת הברואה היו
 האד' העולים מן הארץ גסים מאוד לחוק הארץ ושטמה בברואה ולרובי העבים
 ועבים היו העננים כ"כ עבות וגסות שלא היו יכולים נטו השמש לעבור בהם עד שלא
 הי' מתרשס מראה הקשת לא באויר ולא בענן ומפני זה היו מעומדים להביא מבול
 לעולם ואחרי התכת העננים הקודמים במבול נתמעטו האדים ונדקדקו העננים כ"כ
 עד שניטו השמש יעברו בהם ומתוך כך מתרשס הקשת בענן ולא יוכלו עוד להמטיר
 גשם שוטף על הארץ וזהו אית הברית, והיותר נעים ויחובל בכל הפירושים לדעתו
 הוא פי' הרמב"ן בזה ח"ל וכאשר נסתכל עוד בלשון הכתוב נבין בן כי אמר את קשתי
 נתתי בענן ולא אמר אני נתתי בענן כאשר אמר זאת אית הברית אשר אני נתתי וזאת קשתי
 תורה שהיתה לו הקשת מחלה, ולכן נפרש הכתוב הקשת אשר נתתי בענן מיום הברואה תהי'
 מן היום הזה והלאה לזאת ברית ביני וביניכם שכל זמן שאראה אובר כי ברית שלום ביני
 וביניכם ואם תבקש מה שעם בקשת להיות אית הנה הוא כמעט עד הגל הזה ועדה המונבה
 (בראשית ל"א ג') וכן כי את שבע הכשת תקח מידי בעבור תהי' לי לעדה (שם כ"א ל')

כי

בִּינִי וּבִינֵיכֶם וּבֵין כָּל־נֶפֶשׁ חַיָּה
 בְּבָר־בֶּשֶׁר וְלֹא־יְהִיֶה עוֹד
 הַמַּיִם לְמַבּוּל לְשַׁחֵת כָּל־
 בָּשָׂר׃ טו וְהִיתָה הַקֶּשֶׁת בְּעַנְיָן
 וְרֵאִיתִיהָ לְזִכָּר בְּרִית עוֹלָם בֵּין
 אֱלֹהִים וּבֵין כָּל־נֶפֶשׁ חַיָּה בְּכָל־
 בָּשָׂר אֲשֶׁר עַל־הָאָרֶץ׃ יו וַיֹּאמֶר
 אֱלֹהִים אֶל־נַח וְאֶת־אֹתֵי הַבְּרִית
 אֲשֶׁר הִקְמֹתִי בֵּינִי וּבֵין כָּל־בָּשָׂר
 אֲשֶׁר עַל־הָאָרֶץ׃ פ שְׁשִׁי

אייד, אונד אללעם לעבענע.
 דיגען, דאן זעלע אים פלייש
 האט, אונד לאסע דיין
 וואסער נישט מערער צור
 זינדפלוט ווערדען, אללען
 פלייש צו פערדערען:
 (טו) דער באגען ואלל אלוא
 אים געוואלע זיין, אונד
 איך ווערדע איהן אנזעהען,
 דעו עוויגען בונדעו צווישען
 גאטט אונד אללער לעבענע.
 דיגען זעלע אים פלייש
 וועלכעו אויף דער ערדע
 איזט, איינגערענק צו זיין:
 (יו) גאטט שפראך צו נח,
 דיזעו איזט דאן צייכען דעו
 בונדעו, דען איך ערריכטעט
 האבע, צווישען מיר אונד אללעם פלייש דאן אויף דער ערדע איזט: דיא

תרגום אונקלוס

ר ש י

וביניכון ובין כל נפשא חיה
 בשרא ולא יהוון עוד טיא לשוקא
 לחבלא כל בשרא׃ טו ותהי קשתא
 בענניא ואחוינה לדכרון קים עלם בין
 מיטרא דין ובין כל נפשא חיה ככל
 בשרא די על ארעא׃ יו ואמר יי לנח
 כל בשרא די על ארעא׃

ואבדון לעולם׃ (טו) בין אלהים ובין כל
 נפש חיה בין מדת הדין של מעלה וביניכם
 שהיה לו לכתוב ביני ובין כל נפש חיה אלא
 זהו מדרש כשתבוא מדת הדין לקטרג עליכם
 לחייב אתכם חני רוחה את האות ומזכר׃
 (יו) זאת אות הברית הראהו הקשת ואמר
 לו
 כל בשרא די על ארעא די אקייטת בין מיטרי ובין
 והו

באור

כי כל הדבר הנראה שיושם לפני שנים להזכירם ענין גדור ביניהם יקרא אות וכל הסכמה ברי'
 וכן במילה אחר והיה לאות ברית ביני וביניכם (שם י"ז י"א), בעבור ההסכמה שימולי כל זרע
 אברהם וכו' ובין שתייה הקשת עתה בין שהיתה מעולם בטבע, הטעם באות שנה אחד הוא
 עכ"ל וכן מתורגם בל"א (מייקן באגן האני איך אין דיא וואלקן גועטט): (יד) בענני,
 מקור מבנין הכבד עם כנוי מדבר בעדו והוקלס המלה מהדגש, וכראה לי שהיתה זאת כדי שלא
 יתחברג' טוי"ן רגופים במבטא כי הדגשה בדגש חוק תקרא כמו שמים׃ (טו) ולא יהו'
 עוד חמים למבול, בענין שרש הי' שגא בלשון יחיד על המים שהם לעולם לשון רבים עיין
 מה שכתבתי בפ' בראשית בפסוק יהי מזרת (שם ח' י"ד): (טו) בין אלהים, ראו למר ביני
 כי אלהים הוא המדבר אך הוא מנחות לשון המקרא כמו ואל עשה אומר עלה א' ה' (שעו'
 כ"ד א'), ולא אומר עלה אלי ודומיהם רבי': (יו) זאת אות הברית אשר הקמתי,
 בראה שנת הקיימותי מזרת על הברית וה"ל זה האות של הקשת הוא אות על הברית
 שהקיימותי וכן מתורגם בל"א עם שהטעם אינו מסכים לזה, כי אות עוקף לברית, והי'
 טעמו בזה לפי שזאת אות שיוכה לברית כשמיכו' ענין אות של הברית, והראש' כתב
 זאת הברית שאעתי לך וזו השבעה שהקיימותי עכ"ל, והטעם אינו מסכים גם לשינוא

יח ויהיו בנינה היצאים מן
התכה שם וחם ויפת וחם הוא
אבי כנען: יט שלשה אלה בני
נה ומאלה נפצה כל הארץ:
כ ויחל נח איש הארמה ויטע
כרם: כא וישה מן היין וישכר
ויתגל בתוך אהלה: כב וירא
חם אבי כנען את ערות אביו
ויגד לשני אחיו בהויץ: כג ויקח

(יח) דיה זאהנע נח'ז דוא
זאוו דער ארבע גינגען
ווארען שם חם אונד יפת:
חם וואר דער פאטער כנענ'ז:
(יט) דיווע זינד דרייא זאהנע
נח'ז, אונד פאן איהנען ווארד
דיא גאנצע ערדע בעזעצט:
(כ) נח בויאטע דאן ערדרייך,
אונד וואר דער ערוטע, דער
איינען וויינבערג פלאנצטע:
(כא) אלו ער פאן דעם
וויינע טראנק, ווארד ער
בעטרונקען, אונד דעקטע
זיך אויף אין ווינעם זעלטע:
(כב) חם דער פאטער כנענ'ז
זאה דיא שאם ווינען פאטערז

אונד זאגטע עז ווינען ביידען ברודערן דרויען: (כג) דא נאם שם

תרגום אונקלוס

רש"י

(יח) ויהיו בני נח די נפקיטן תיבותא
שם וחם ויפת וחם הוא אבותי דכנען:
(יט) תלתא אליו בני נח וטאליו
אתקדו כל ארעא: (כ) ושירי נח
גבר פלח בארעא ונציב כרמא:
(כא) ושתי טו חטרא ודיו ואתגלי בני
משכניה: (כב) וקח חם אבותי דכנען
ות עריתא דאבותי ותי לתרין אחותי
בשוקא: (כג) וגסיב שם

לו הכי האית שארתי: (יח) וחם הוא
אבי כנען. למה הוצרך לומר כאן לפי שהפרש'
עסוקה ונאה בזכרותו. של נח שקלקל בה
חס ועל ידו נתקלל כנען ועדין לא כתב
תולדות חם ולא ידענו שכנען בנו לפיכך
הוצרך לומר כאן וחם הוא אבי כנען: (כ) ויתגל
עשה עמו חולין שהיה לו לעסוק תחלה
בנטיעה אחרת: איש הארמה: אדוני
הארמה: כמו איש נעמי (רות א'): ויטע
כרם: כשכנסם לתיבה הכניס עמו ושורות
ויחורי תאניס: (כא) אהלו: אהלה כתיב
רמז ל' שבטיס שנקראו על שם שומרון שנקרא'
אהלה שגלו על עסקי יין שגאור האותיס
בשורקי יין (עמוס ו') ויתגל: לשון ויתפעל:
אומרים כנען ראה

(כב) וקח חם אביו כנען יס מרבתיט
והגיד

באור

כי הי' ראוי להיות מלת הנרית בטעם מכסיק יותר מנולת הקישותי: (יח) וחם הוא
אבי כנען, הקדי' להודיע זאת בעבור שסבר אח"כ שנתקלל כנען בעבורו: (יט) נפצה,
פעל עומד ושרט נפן, והוא לשון פיזור, ושרט פן ג"כ מעניט, ועניט נפטי כל אנשי
הארץ: (כ) ויחל, מנכין הפעיל מהכטולים, והוא מלשון תחלה: איש הארמה, שנתן
לבו לעבוד את האדמה לזרוע ולנטיע בעבור מלאו הארץ שמה, שכל כנול לדבר יקרא
קן, אנשי העיר הם יושני', ואנשי דוד עבדו, איש האלהים העומד בעבודתו: (הרמב"ן):
וטע כרם, כי מתחלה נטעו הגפנים נפרדו' לאכול פריהם לא לעשות יין מהם אך הוא
הקל לנטוע הגפנים הרבה ביסד כדי לעשות מהם יין, כי כרם הוא הרבה גפנים
ביסד

שם ויפת את השמלה וישמו
 על שכם שניהם וילכו אחרנית
 ויבסו את ערות אביהם ופניהם
 אחרנית וערות אביהם לא
 ראו: כד וייקץ נח מיינו וידע
 את אשר עשה לו בנו הקטן:
 ויאמר

שם אונר יפת איין געוואנד,
 לענטען עו יאויף איהרע
 שולטערן, גינגען דיקלינגו,
 אונר בערעקטען איהרען
 פאטערן שאם, איהר געזיכט
 אבער וואר דיקווערטו גע-
 קעררט, וא האס זי-
 איהרען פאטערן שאם ניכט
 זעהען: (כד) אלו נח פאן
 זיינעם זיינע ערוואכטע,
 ערפוהר ער, וואו איהם זיין
 זינגוטער זארהן געטוואן:
 אונר

תרגום אונקלוס

ר ש י

שם ויפת ית כסיתא ושראו על כתף
 תרויהון ואילו מתורין וכסיו ית
 עריתא דאבוהון ואפיהון מתורין
 ועריתא דאבוהון לא חזו: (כד) ואתער
 נח מחטריה וידע ית די עבר ליה
 כרי ועירא:
 ואמר
 וחזיפתינו (שע' כ'): ופניהם אחרנית
 והורטו להפך עזמם לכסותי הפכו פניהם אחרנית:
 הנה קטן נתתיך בגוים בוי (ירמ' מ"ט):

והניד לאביו לכך הזכר על הדבר ונתקלל:
 וירא את ערות אביו י"א סרסו וי"א רבש:
 (כג) ויקח גם ויפת יתן כתיב ויקחו אלא
 ויקח למד על שם שנתאין במזוה יותר מיפת
 לכך זכו בכיו לעלית של ניכית יפת זכה
 לקטורה לכנו שכאר אתן לגו מקום שם
 קבר (יחזקאל ל"ט) וחם שבו את אביו
 כאמר בזרעו כן ינהג מלך אשר את שני מזרי'
 זאת גלות כוז נערים וקנים ערום ויחף
 וחזיפתינו (שע' כ'): למע כאמר פעם שניה ללמד שכקרטו אביו
 והורטו להפך עזמם לכסותי הפכו פניהם אחרנית:
 הנה קטן נתתיך בגוים בוי (ירמ' מ"ט):
 ארור

באור

בחד געוים שורות שורות, וכן אמרו חז"ל שאינו נקרא כרם רק כשגועים בו ב' שורות
 שתיים נגד שתיים ואחת יונאה וכו': (בא) וישח, ענין ב' שאין שנסוף התיבה עיין בהקדמה:
 ויחגל, מלאן גלי מוכני התפעל, והראוי ויתגלה ונפלה הה"א ל"פ כנ"א המלה עם
 וא"ו ההפך, ולפעמים תפול גם בלי וי"ו ההפך כמו ואל יתעל (ירמ' כ"א ג'): (כג)
 ויקח שם ויפת, עיין בהקדמה ויה שכתבתי מענין ב' שעות הכסופים על פעל אחד,
 שלפעמים יבא הפעל בלשון יחיד ואז יהי כטעם מושך עמו ואחר עמו, ולפעמים יבא
 בלשון רבים, והגניבה תפריד בנייהם: על שכם שניהם, כל אחד שם קנת השמלה
 על שבו, ופירושו על שכם של שניהם, ור"ל על שכם של כ"א משניהם, ואין לפרש כי
 מלת שניהם קחרת על וישעו, ור"ל וישעו שניהם על שכם, ומלת שכם מופרדת
 (כי מנאטוה גם צנוכרת במשקל זה כמו שכם אחד על אחיך (בראשית מ"ח כ"ב),
 לעבדו שכם אחד (נפני' ג' ט'), וכאשר הביאו הרד"ק פומבלי (ד' קטן דף קכ"ט
 ע"ב), במשקל פעל), דא"כ ראוי להיות על השכם או על שכם, גם הי' ראוי
 להיות שכם בטעם מפיסק ולכן הוכן כמו שפירשתי תחלה, וכן מתורגם בל"א:
 אחרנית, הפך הלך האדם כי כל תנועתו לפנים: (כד) בנו הקטן, הראש"ע פי' כי
 בנו הקטן שב על חם הכתוב במסוק שלפני פניו ור"ל בנו של חם הקטן שהוא כנען
 הרביעי שנכניו ולא נזכר במסוק ויה שעה לו, ועם שהמליצה לא תסבול זאת, עכ"ל הוד"ל
 והכתוב

כה ויאמר ארור כנען עבד
עבדים יהיה לאחיו : ט ויאמר
ברוך יהוה אלהי שם ויהי כנען

(כה) אונד שפראך , פֿערֿ
פֿליכט ויִיא כנען ! איין קנעכט
וויא אַללע קנעכטע ויִיא ער
ווינען ברודערן : (ט) אונד
שפראך ווייטער : געלֿאָכט
וויא דער עוויגע , גאָטט דעו

עבד

קנעכט

שם , אונד כנען ויִיא איהר

תרגום אונקלוס

רש"י

(כה) ויאמר ליט כנען עבד פלח יהי
לאחיו : (ט) ויאמר ברוך יהוה אלהי
שם ויהי כנען עבדא

(כה) ארור כנען : אתה גרמת לי שלא
אליד בן רביעי אחר לשמשני אחר כך הד'
להיות משמש את זרעם של אלו הגדולים
שהוטל עליהם טוחח עבודתו מעתה ומה
ראה חס שסרסו אחר להם לאחיו אדם
הראשון שני בניס היו לו והרג זה את זה
בשני ימות העולם ואבינו יש לו ג' בניס ועודנו מנקה בן רביעי : (כו) ברוך ה' אלהי
שם שעתיד לשמור הנעתתו לזרעו לתת להם את ארץ כנען : ויהי להם כנען למס עובד :

יפת

באור

והכתוב לא ייחס להם בתחלה רק ראית ערות אביו שלא כסה אותה ולא אום מעשה
שעשה וכאן ייחס לו איזה עשי' עם כי לא נודע מה היא , נבירוף עוות המשפט
הכראה בתחלת ההסקפה לקלל את בנו בען אביו ולמה בנו הרביעי ולא אחיו הגדול'
מוכר , לכן סי' שחס לא עשה דבר רק ראה ולא כסה ובנו כנען כששמע זאת עשה יוה
שעשה ולא גלה זאת הכתוב ואפשר מפני כבודו של נח , והנה ראית כמה פעמים שקבר
הכתוב ולא גלה עיקר המעשה לסבת איזה דבר כמו שלא נודע על מה תסוב מלינת
ליך לבשו , ויותר מזה מנאנו נחשטן ערי הליים נב' יהושע (כ"א בין פסוק ל"ה ול"ו) ,
נחשטן ב' פסוקים שלימים ומוטה רחובן וגו' ובד"ה (א' ו' ס"ג ס"ד) נכתנו , גם נחשטן
שם שם דבר אפי' נרמו שעשה תשובה , ובס' ד"ה (ב' ל"ג ען פסוק י"ב עד פסוק כ') ,
סופר שם מתשובתו אל ה' ומנאית תפלה מיוחסת לו ומקובלת ליוונים ולא לנו , והנה גם
חז"ל דקדקו מלת עשה וייחסו לו כעבוד זה עשיית ען י"א סרסו וי"א רבשו , רק שהם ייחסו
המעשה לחס , ונתנו טעם על קללו את כנען לפי שנשע מלהוליד בן רביעי למישהו והוטל
על אלו הגדולים לשמשו יותר , לכן קללו שנטו הרביעי ישמש זרעם של אלו , ולא ראה
הראשון לפרט פשוטו של מקרא ע"פ הכ"ל כי הוה דקך דרש כי מי יודע אס הי' מוליד
שוד אס לא סרסו , ואס היה מוליד אפשר הי' מוליד יותר מאחד , גם למת קטל בנו
להעש כנען אביו , גם למ"ד רבשו למה קלל בנו הרביעי ולא אחיו הגדולים מוט , לכן
סי' הראשון כ"ל , והנה גם הסופת הקלוון ברובו הכסדי מפרש סרסו , והנה הראשון
את אשר יראה מפשטות המקרא יגיד כאשר גם חז"ל הגידו הדרשה תדרש ועכ"ל אין מקרא
יבא מידו פשיט , ובפשוטו כי אין צו לא חיבור ולא היתח בדבר הזה , והרמב"ן מפרש
בי חס הי' הנעיר שכולם ויפת הגדול שכולם כאשר כתבנו למעלה בשו רק שחשב
שם הראשונה לפי חשיבותו ואחריו חס שטולד אחיו , גם כנען הי' הגדול שבנו חס רק
אחר שנתקלל להיות עבד עבדי' לאחיו נחשב באחרונה , ואפשר שנשעה אפירע המעשה הזה
לא הי' לתת זרע כ"א כנען בנו ואס הי' מקלל את חס לא יזיק רק לגופו כי בנו שכבר
טולד חיטו ככללו ואולי לא יוליד עוד ולא לקח מוטו נקיותו כי מי יודע מה יהי' אחריו

כל

עבד למזו: כי יפת אלהים לופת
וישבן באהלי שם ויהי כנגען
עבד למזו: כח ויחיתנה אחר
המבור שלש מאות שנה

וחמישים

קנעכט! (כו) גאטס ברויטע
יפת אויך, וואהנע אין דען
הייטטען שם'ן, אונד כנגען
זיין איהר קנעכט! (כח) נח
לעכטע נאך דער זינדפלוש
דריין הונדערט אונד

תרגום אונקלוס

רש"י

עבדא להון: (כו) יפתי וי יפת
וישרי שבנתיה כמישבניה דשם ויהא
כנגען עבדא להון: (כח) ותיא נח בתר
טויפנא תלת מאה וחסשין שנין:
והו

(כו) יפת אלהים ליפת ומתרג' ופתי ורחיב:
וישכן באהלי שם ישרה שכינתו בישראל
ומדרש קמויס אע"פ שיפת אלהים ליפת
שננה כודש שהיה מבני יפת בית שני לא שרתה
בו שכינה והיכן שרתה במקדש רחשן שננה
שלמה שהיה מבני שם: ויהי כנגען עבד' אף
משיגלו בני שם וימכרו להם עבדים מבני כנגען:
ותירם

באור

על כן קלל הבן שה' לו ואם יוליד מאה די שיקולל בני הנכור וכל זרעו אתו: (כה) עבד
עבדים, עבדות חוק ונפלא כמו קדש קדשים (ויקרא ו' י"ח ח' א'), או ר"ל עבד כשאר
העבד' וכן מתורגם כל"א: (כו) עבד למזו, למזו הוא לשון רבים כמו להם והו"ו נוסף
כמו תבאשו ותטעמו (שמות ט"ו י"ז), ור"ל לזרע שם שהם רבים או שחזר על לאחיו שבסוף
הקודם: (כז) יפת, שרשו פתה והוא מבני הפעיל וראוי להיות יפתה ועיין בהקדמה
מענין ב' שאין בסוף התיבה, והוא לשון הרחבה כי תרגום כי ירחיב ה' אלהיך
את גבולך (דברים י"ג כ'), ארי ופתי: וישכן באהלי שם, שב על מלת אהים ור"ל
שאלהים ישרה שכינתו באהלי שם, ולפי דעתי בסדר דבריו כי בגדל קנעט על חס התחיל
לקללו בתחלת דבריו, ואח"כ נרדף ב' בניו שם ויפת כסדר תולדותם ר"ל תחלה יפת ואחריו
שם, רק קודם שנרכס התחיל בשבח האל יתעלה כמו משה דע"ה קודם שהתחיל לבדק את
ישראל החל בשבח השם יתעלה ואמר ה' מסיני בא וגו' (דברים ל"ג ב'), ואמר ברוך ה' אלהי
שם לפי שזרעו יא העם הנכחד אשר שם ה' נקרא עליהם לבן יחד שיש על שם, והואיל
והזכירו אחר ויהי כנגען עבד למזו, וגם זאת קללה לחם, ואח"כ התחיל לבדק ב' בניו והתחיל
לבדק יפת הגדול תחלה ואחיו הקטן אחריו וברכס איש איש כנרכתו הראוי לו, ליפת
באשר העה"ו שירחיב ה' גבולו, וכן הו"ו כי רוב המדינות הראשיות זורעו של יפת הם כי גמר
בנו הראשון מינו יא' אשכנז הגדולה, וריפת שהיא מלכות בריטאניא הגדולה, ותגרומה
המיוחס למלכות ישועל הגדולה והרחבה, וגם בנו השני עגו כבר טודע גדולתו כס'
יחוקאל אשר כבא עליו על גוג כשיא המדינה ההיא על גדול תקפו וגבורתו עם שלא טודע
באמת כעת מדינה ההיא גם מדי בני הג' מלכו מלכות עזומה לפנים ומשלו על עמים
רבים אחר נפילת מלכות כשדים, גם יין שהם הגר' קן שאלש מיוחס אלכסנדר הגדול
מלכות חוקה כמה עזות שנים, ותבל היא שפניא מלכות תקיפה עד היום ומשך הו'
משקרי ביאה הגדולה והרחבה, ומידם, לפי דעת ר"ל הוא פרס הטודע גדולתה מלפנים,
(ועיין להלן דעות אחרות בניאור קנת המדינות האלו), גם כתיב שהוא מלכות רומי
המה הקסרי אשר משולם מלכו על רוב ארצות האי' רופע, ואח"כ נרדף את שם באשר
האמתי שיסכן אלהים באהלי: עבד למזו, לשם וליפת:

(ב) בני

והחמשים שנה: כט ויהי כל-
 ימינה תשע מאות שנה
 והחמשים שנה וימת: פ
 י א ואלה הולדת בנינה
 שם חם ויפת ויילדו להם
 בנים אחר המבול: ג בני
 יפת גמר ומגוג ומדי ויון ותבר
 ומשך ותירס: ג ובני גמר
 אשכנז

אונד פונפציג יאָרד:
 (כט) אַלז אַללע לעבענוואַרע
 נח'ז ניין הונדערט אונד
 פונפציג וואַרען, דאָ שטאַרב
 ער:

י (א) דיזען איזט דיא
 געבורטפּאָלגע דער
 קינדער נח'ז שם, חם, אונד
 יפת: עז וואורדען אירגען
 נעהמליך קינדער געבאָהרען,
 נאָך דער וינדפלוט: (ג) דיא
 זאָהנע דען יפת זינד, גמר,
 מגוג, מדי, יון, חבל, משך,
 אונד תירס: (ג) דיא זאָהנע
 דען גמר זינד, אשכנז

תרגום אונקלוס

(כ) ותירס י זו פרס: להיות (כט) וקהו קל יומי נח תשע קאה
 וחמשין שנין ומית:
 י (א) ואלין תולדת בני נח שם חם ויפת ואתילדו להו בנין בתר טופנא:
 (ג) בני יפת גומר ומגוג ומדי ויון ותבר ומשך ותירס: (ג) ובני גומר
 באור אשכנז

י (ב) בני יפת, החל מנח כי הוא הבכור ומתן אחריו חם כי דנה לאחר תולדות
 שם לקרב בני הפרציות בתולדותיו כי יש להאריך בתולדות אברהם (הדומין):
 גמר, לדעת יוסף בן גוריון היא חק נרפת הנקראת (פראנא), ואחרים אמרו שהיא
 הארץ שהיו היוונים קורין (גלאטי), ואחרים אמרו שהיא (גאלליא) שגאון ספרד,
 וחמו לגמר אינה אחת מן המדינות היוצאים יג' בניו, אולי היו לו עוד בניו שלא יכלו
 מכל ח' עם יחסום כולם לגמר והיא בחלק אירו' פע: ומגוג, הם הע'טי או הע'דו'ש אשר
 ארנם נקראת ארץ הע'טי קרוב לקוטב הנפטי אבל משקו'יה בחלק האו'יה, שנתפסעו
 אח'כ באיטליא ונרפת וספרד: ומדי, המדינה ההיא נודעת ונקראת גם כפי האמונת
 (מדי'אה) והיא אבל יש כוזר הנקרא יש כאספי'אה כמעטו בין ארץ פרס ובין אשר בחלק
 האו'יה: ויון, גם היא נודעת ונקראת (גרי'קן לאנד) וגם עלבות מקדוניה בחלק
 אירו'פע אבל הים האמונעי המבדיל בין חלק אירו'פע לחלק אפריקא הנקרא (מיטללענדשי
 מענר), אשר היא היום לחלק ישמעאל וקורין אותה טור'קיה: וחבל, היא ארץ ספרד,
 ובס' תולדות אדם (הנדפס בוויניאה בשנת שמו') כתוב ח'ל חלק רע'ו לפטירת רב יוסף
 נכנסו בני לוט נספרד הנקרא ביבארטום ולקחו כל ארץ ספרד וקראוה אינדיליסיה ולפני'
 היו בונדיליסים מבני תובל בן יפת ונהרגו כלם עלבד איש נחלע מהם בונדיריאן ועבא'ע
 נקראת ארץ איספניא עכ'ל, ולדעת יוסף בן גוריון תובל הם היושבים בארץ טוסק'אנה
 ובס'א'ה המדינה אשר באיטליא ובנרפת על כהר סיני'א ובנריטאניה על כהר לירח'ל שמבני
 תובל נחלו להם ארץ ספרד ובעבור כן היו נקראים אנשי ספרד סינעו'באליס, ר'ל אנשי
 תובל ומיילי, והיא בחלק אירופע: ומשך, לדעת קנת מנחז וצ'לו אנשי קאסדו'כיה
 שקראו סיסר'א'יה, והיא עלבות אחת קרוב לארמניאה הגדולה, ובהר פרת עובר בתוכה,
 והיא